

LUDOZNAWCZE PASJE W RODZINIE WEBERSFELDÓW

Rodzina Webersfeldów stanowiła genealogicznie mieszankę tradycji i kultur odpowiadającą realiom galicyjskich *gente Germanus et natione Polonus*. Nie wiemy, który z potomków owego rodu osiedlił się na terenie Galicji. Faktem jest, że rodzina dość szybko uległa polonizacji. W 1849 roku szkolne schematyzmy galicyjskie odnotowują nauczyciela szkół ludowych – niejakiego Aleksandra Webersfelda (ur. w 1820 r.), który (ucząc zrazu w szkołach lwowskich, następnie w Krakowie w Szkole Głównej św. Barbary) osiada w Rzeszowie i podejmuje pracę w miejscowej *K.K. Kreishauptschule* (obecnie Szkoła Podstawowa nr 1). Pracuje w tej placówce w latach 1861–1868, do swojej śmierci. Żonaty przypuszczalnie z Francuzką o nazwisku de Darrée wydaje na świat potomstwo, które przyniesie społeczną nobilitację tej urzędniczo-nauczycielskiej rodzinie¹. Pierwsza na świat przyjdzie córka (ur. w 1843 r.) – Kamilla Josefa, późniejsza hrabina von Wimpffen, żona wiedeńskiego arystokraty, dyrektora Generalnego Konsulatu w Algierii, honorowego obywatela Triestu. Aleksandra (ur. w 1848 r.) zostanie wydana za krakowskiego prawnika (Nadradcy Urzędu Hipotecznego w Sądzie Krajowym) Piotra Tomżyńskiego, po kądzieli pradziadka ks. kard. Metropolity Krakowskiego – Franciszka Macharskiego. Owego spisu dopełniają synowie – Edward i Ludwik, przy których zatrzymamy się nieco dłużej.

Edward Weber von Webersfeld, choć urodził się we Lwowie (w r. 1846)², dzieciństwo spędzał w Rzeszowie. Tutaj też podjął naukę w C.K. Wyższym Gimnazjum (obecnie I Gimnazjum i Liceum im. St. Konarskiego). Już w szkole oczarował go teatr, jednak z potrzeby chwili przerwał naukę, by wstąpić wraz z ojcem i bratem w powstańcze szeregi. Biją się pod Miechowem w Żuawach Śmierci, następnie w oddziale Łopackiego, Rogojskiego, gen. Dionizego Czachowskiego walcząc pod Stefankowiem, Boryją, Ostrowcem i Rzeczniozem. Po upadku powstania nie wraca już do nauki, zaciągając się do wędrowniej trupy teatralnej. Debiutuje w Tarnowie w teatrze prowincjonalnym Sulikowskiego w roku 1865. Później gra w Jaśle u Łobojki, w Stanisławowie u Stengla, a w 1867 roku u przyrodniego brata Modrzejewskiej – Józefa Bendy. Na początku lat siedemdziesiątych występuje w teatrach poznańskich, między innymi u Lecha Nowakowskiego (aktora, dyrektora teatrów prowincjonalnych grających zarówno w Galicji, jak i na scenach niemieckich, czy w Poznaniu). W latach kolejnych gra w wielu trupach teatralnych. Powołuje też własny zespół, z którym w latach 1874–1898 wystawia wiele

¹ M. Dębóróg-Bylczyński, *Webersfeldowie*, „Semper Fidelis”, 2007, nr 2, s. 44–46.

² M. Dębóróg-Bylczyński, *Edward Webersfeld*, [w:] *Słownik badaczy literatury polskiej*, pod red. J. Starnawskiego, t. 8, Łódź, 2007, s. 273.

sztuk – między innymi w Tarnowie, Rzeszowie, Śremie, na Śląsku Cieszyńskim i w samym Lwowie. Staje również do konkursu na objęcie dyrekcji Teatru Ludowego w Krakowie (w roku 1903), z którego jednak się wycofuje³. Webersfeld jest autorem kilku prac monograficznych, pięciu sztuk scenicznych (napisanych w latach 1897–1911), kilkudziesięciu niezwykle wartościowych dla dzisiejszych badaczy historii teatru lwowskiego artykułów wspomnieniowych i krytyczno-teatralnych pomieszczanych w prasie lwowskiej, krakowskiej, warszawskiej czy poznańskiej. Jako publicysta współpracował Webersfeld z ponad dziesięcioma tytułami czasopism (m.in.: „Sceną i Sztuką”, „Echem Muzycznym, Teatralnym i Artystycznym” i lwowskim „Dziennikiem Polskim”). Był też recenzentem kilkudziesięciu imprez artystycznych Lwowa.

W latach następnych przyjął Webersfeld ofertę stabilnej posady ck rewidenta Izby Obrachunkowej w lwowskim magistracie, gdzie pracował na etacie ck oficjała jego brat – Ludwik (1850–1907). Będąc z natury społecznikiem angażował się w działalność Towarzystwa Weteranów z roku 1863–64 (wraz z Ignacym Kurniewiczem i Karolem Widmanem znalazł się w gronie inicjatorów założenia stowarzyszenia), zaś do swej śmierci aktywnie działał w Towarzystwie Miłośników Sceny we Lwowie, Towarzystwie dla upiększania miasta Lwowa⁴ i Towarzystwie Ludoznawczym⁵.

Ostatnie lata życia Edwarda Webersfelda wypełniła praca nad dwiema monografiami. Są to: dwukrotnie wydany (w 1904 i 1909 roku) – *Jaworów. Monografia historyczna, etnograficzna i statystyczna*⁶, jak też nieoceniona dziś publikacja z historii teatru: *Teatr Miejski we Lwowie za dyrekcji Ludwika Hellera 1906–1918*, wydana na rok przed śmiercią autora – w 1917 roku. Pierwsza z wymienionych książek stanowi cenny materiał etnograficzny, doceniany po dziś dzień przez licznych badaczy przedmiotu. Od jej pierwszego wydania minęło ponad sto lat, a przecież w dalszym ciągu rośnie liczba cytowań tej pozycji, powiększając tym samym bibliografię przedmiotową Edwarda Webersfelda.

Edward Webersfeld zmarł 3 sierpnia 1918 roku. Spoczywa (wraz ze swoim bratem Ludwikiem) w kwaterze powstańczej na Cmentarzu Łyczakowskim.

Webersfeld nie przekazał swoich ludoznawczych pasji jedynej córce – Magdalenie (Lwów 1887 – Bydgoszcz 1966), absolwentce lwowskiego konserwatorium i późniejszej współzałożycielce Społecznego Ogniska Muzycznego w Bydgoszczy. Społecznikowska i folklorystyczna aura w domach obu braci Webersfeldów udzieliła się jednak w późniejszych latach Irenie z Webersfeldów Chruścielowej (Lwów 1908 – Wrocław 1973), wnuczce Ludwika i Marii z Lewickich (z którą spokrewniony był znany wrocławski przemysłowiec,

³ J. Michalik, *Dzieje teatru w Krakowie w latach 1893–1915. W cieniu teatru miejskiego*, Kraków 1987, s. 37.

⁴ *Ilustrowany przewodnik po Lwowie i powszechnej wystawie krajowej*, A. Czółowski [etc.], Lwów 1894. Webersfeld był członkiem tego stowarzyszenia przynajmniej od r. 1893.

⁵ Krótkie sprawozdanie z okazji 10. rocznicy działalności Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie zdaje Webersfeld m.in. na łamach „Dziennika Poznańskiego”, 1905, nr 21, s. 3.

⁶ E. Webersfeld, *Jaworów: monografia historyczna, etnograficzna i statystyczna*, Lwów 1904, 82 s. Recenzja z książki ukazała się m.in. w „Na ziemi naszej” (dodatku „Kuriera Lwowskiego”) z r. 1910.

absolwent C.K. Państwowej Szkoły Przemysłowej we Lwowie Felicjan Lewicki (Lwów 1883 – Wrocław 1961)). Irena ukończyła (w roku 1936) z bardzo dobrym wynikiem Wydział Humanistyczny UJK, otrzymując tytuł magistra filozofii w zakresie etnografii z etnologią, a następnie Seminarium Nauczycielskie. Po przymusowej ekspatriacji ze Lwowa podjęła pracę w charakterze redaktora wydawnictw Politechniki Wrocławskiej, a następnie we wrocławskim oddziale Wydawnictwa Naukowego PWN. Mając ogromne (a dotąd niespełnione) pasje etnograficzne z radością i dużą nadzieją przyjęła propozycję prof. Gajka do włączenia się w prace Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Józef Gajek, który reaktywował Towarzystwo Ludoznawcze (w Lublinie w r. 1945) zrazu związany był z łódzkim oddziałem PTL. Dopiero po utworzeniu wrocławskiego oddziału (w r. 1952) przy udziale prof. Jerzego Pogonowskiego został (rok później) prezesem Towarzystwa i pracownikiem naukowym tego oddziału⁷. W sprzyjającym dla rozwoju badań folklorystycznych klimacie rozpoczął prace nad atlasem etnograficznym ziem polskich. Do realizacji tegoż właśnie projektu zaprosił m.in. p. Chruścielową, która uczestniczyła w „akcji badawczej”⁸ na obszarze województwa małopolskiego (w latach 1952–1953).

W roku 1954 na XXIX Walnym Zgromadzeniu PTL w Jeleniej Górze zapadła decyzja o fotooffsetowej reedycji *Dzieł wszystkich* wybitnego etnografa – Oskara Kolberga. Jednak dopiero cztery lata później podjęte zostały pierwsze prace, prowadzone zrazu w Pracowni Kolbergowskiej, a po otrzymaniu wsparcia finansowego PAN – w specjalnie do tego celu powołanej redakcji. W gronie nowozatrudnionych badaczy terenowych i redaktorów pierwszych tomów prac etnografa znalazła się również Irena Chruściel, która była związana z Pracownią Kolbergowską PTL aż do momentu przeniesienia redakcji (pod opieką naukową prof. Józefa Burszty) do Poznania (w roku 1962).

Jej etnograficzna wiedza wyniesiona z czasów studiów na Uniwersytecie Lwowskim, warsztat edytorski i ogromne doświadczenie redakcyjne nie spotkały się niestety po latach z należytą oceną i uznaniem. Po części z winy samej Chruścielowej, gdyż ta szczerą pasjonatką folkloru polskiego nie zabiegała nigdy o tytuły naukowe czy splendor. Po przekształceniach w redakcji przeszła na emeryturę. Zmarła we Wrocławiu w roku 1973.

⁷ Por. O. G a j k o w a, *Historia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Jego powstanie, rozwój i znaczenie w ciągu siedemdziesięciolecia*, „Lud”, 1966, t. 51, cz. 1, s. 7–60.

⁸ B. K o p c z y Ń s k a - J a w o r s k a, *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze*, [w:] *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. 1, red. nauk. R. Ł o ś, Wrocław, 1978, s. 143.